

GİTAR: İLK ÖRNEĞİNİ 3300 YIL ÖNCE HİTİTLER KULLANDI

En eski gitarın şekli, M.Ö. 1300'den kalan Hitit kabartmasında yer alır. Gitar; Hititler'den Yunanistan'a, oradan İspanya'ya ve ardından tüm dünyaya yayıldı.

Gitar İspanyol İcadı Değildir

Dünyanın bilinen en eski gitarını Hititlerin kullandığı belgelendi. Alacahöyük'te bulunan 3300 yıl öncesinden kalan Hitit kabartmalarından birinde, gitar çalan bir müzisyen vardır. Bir Hitit şölenini temsil eden taş kabartmada, gitar detaylı şekilde resmedilmiştir. Hitit gitarı modern gitarlara çok benzer. O gitarın perdeleri, 8'e benzeyen formu ve ses delikleri, gitarların atası olduğunu gösterir. Klasik gitarın ortaya çıktığı İspanya, sanılanın aksine gitarın icat edildiği yer değildir. Hitit kabartmasındaki gitarın en eski gitar olduğu, tüm saygın müzik tarihçilerince kabul edildi. Hitit kabartmasının ve kabartmadaki gitarın replikası ODTÜ Bilim ve Teknoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Mısır duvar resimlerinde uzun saplı ve saza benzeyen bazı telli çalgılar vardır. Sapı uzun ve gövdesi saza benzeyen telli çalgıların, Mısırlılar ve Babililer tarafından kullanıldığı uzun zamandır bilinmekteydi. Ancak o müzik aletlerinin hiçbiri, Hitit gitarı gibi modern gitarla aynı formda değildir. Gitarın, Orta Doğu ülkelerine ve Yunanistan'a Neo Hititler döneminde ulaştığı sanılıyor.

Hitit gitarı (üstte) ve Hitit kabartmasında Gitar (replikalar-ODTÜ Bil. Tek. Müz.)

Avrupa'da Lavta ve Gitarın Gelişmesi

Hitit gitarı, Yunanlılar tarafından yüz yıllarca kullanıldı ve zamanla Latin gitarı adını aldı. İspanya'yı, kültür ve sanat açısından etkileyen bir gelişme gitarın yaygınlaşmasını sağladı. İspanya'nın güneyindeki Endülüs, 711'de Müslüman yönetimine geçti ve Emevi valilerce yönetildi. Abbasiler 750 yılında Emeviler'e

karşı ayaklanıp halifeliği ele geçirince, Emevi sülalesinden Abdurrahman bin Muaviye Endülüs'e kaçtı. Abdurrahman, 756'da kendisini Endülüs Emiri ilan ederek Cordoba'yı başkent ve bir bilim merkezi yaptı. O dönemde Avrupa'da halkın çoğu okuma yazma bilmediği halde Endülüs'te eğitilmiş insanların oranı yüksekti. Fransız ve İngiliz öğrenciler, eğitim almak için İspanya'ya gitmeye başladı. Bu öğrenciler, Endülüs Emevileri'nin getirdiği bilim adamlarından ders alırken Müslüman, Hristiyan ve Yahudi öğrenciler birlikte eğitim alırdı. Fransa ve İngiltere'den gelen öğrenciler İspanya'da; tıp, matematik, astronomi ve kimya alanında eğitim aldı. Eğitim alırken, Arapların kullandığı ut ve Hitit kökenli gitarla da tanıştılar. Gitar kelimesi, Antik Yunan döneminde kullanılan "kithara"dan Latince'ye "cithara" olarak geçti oradan da Arapça'ya "kitara" olarak adapte edildi. Endülüs Emevileri'nin etkisinde kalan İspanyollar da Araplar'dan aldıkları kitara kelimesini "guitarra" olarak benimsediler. İspanyollar o dönemlerde Araplara "Moor" dediği için Arap çalgısı olan ut, "guitarra Morisca" yani Arap gitarı olarak anıldı. Hitit kökenli gitara "guitarra Latina" yani Latin Gitarı denilirdi. İspanya'da 1200'lerde iki gitarın birlikte kullanıldığını gösteren minyatürler var. Bu gitarlara, Orta Çağ gitarı denir.

İspanyol müzisyenler, Hitit kökenli Latin Gitarı (solda) ve Arap Gitarı (sağda) çalıyor (1200'ler)

Rönesans, Barok ve Klasik Gitarlar

Rönesans döneminde İspanya'da kullanılan Latin gitarı ve lavta denilen ut, Endülüs Emevi okullarında eğitim gören Avrupalı öğrenciler tarafından Avrupa'ya yayıldı. Batı Avrupa'da 16. yüzyıldan itibaren lavta çok popüler oldu ve üst tabaka tarafından tercih edildi. Avrupalı lavta ustaları, önceleri 3 çift telli olan lavtaları daha sonra 5 çift telli lavtaya dönüştürdü. Kaliteli müzik için parmakla çalınan lavta, hafif halk müziği için ise pena ile çalınan gitar kullanılırdı. Rönesans gitarları, genellikle bağırsaktan yapılmış 3'ü çift ve biri

tek olan tellere sahipti. Barok gitar, 1600-1750 yılları arasında gelişti ve zamanla Avrupa'da lavtanın yerini aldı. Gitarın bağırsaktan yapılmış 4'ü çift biri tek telleri vardı ve gövdesi klasik gitardan çok daha küçüktü. Klasik gitara (İspanyol gitar) günümüzdeki formunu, İspanyol Antonio de Torres 1853-1892 yılları arasında verdi. Klasik gitar, modern gitarların atası olarak kabul edilir. Klasik gitarda, sarımlı çelikten yapılmış 3 kalın tel ve 3 adet naylon ince tel vardır. Gitarda, tele parmakla vurulduğunda tel fazla ses çıkartamaz. Titreşen tel, gövdenin ön kısmındaki ses tahtasını kendisiyle aynı frekansta titreştirir. Titreşen ses tahtası, gitarın gövdesindeki havayı titreştirerek yükseltilmiş sesin duyulmasını sağlar.

Bir Müslüman (solda) ve bir Hristiyan (sağda) birlikte Arap gitarı çalıyor (1200'ler)

Gitar Türleri

Klasik gitarın ardından çok sayıda gitar türü ortaya çıktı. Akustik gitar, 1900'de ilk çelik teller çıkınca geliştirildi. Boyutu klasik gitardan biraz daha büyüktür ve telleri çeliktir. Akort yaparken, teller çelik olduğu için klasik gitardan daha fazla gerilebilir. Bu nedenle sesi klasik gitara oranla daha yüksek ve nettir. Akustik gitarda; genellikle 4'ü sarımlı çelik ve 2'si sarımsız çelik tel olur, ancak 12 telli olanı da vardır. Elektrogitar 1931'de icat edildi ve 1960'larda çok popüler oldu. Elektrogitarın gövdesi klasik gitarın aksine dolu veya yarı doludur. Tele vurulunca pek ses çıkmaz. Gitarda tellerin hemen altında manyetik (manyetik pikap) denilen transdüserler, titreşimi elektrik sinyaline çevirir. Bu elektrik sinyalleri de sinyal yükseltici amfilerle yükseltilir ve istenilen düzeyde ses elde edilir. Basgitar; 1950'lerde ortaya çıktı, normal elektrogitara benzer, genellikle 4 tellidir ve sesi daha kalındır. Flamenko gitar; klasik gitara benzer, ancak sert vuruşlar nedeniyle aşınmayı önlemek için ses deliğinin çevresinde plastik bir kaplama vardır. Telleri, gövde ve sapa çok yakındır; sapı ise oldukça incedir.

Gövdesi sedir veya pelesenk, ses tahtası ladin, sapı ise abanoz ağacındandır. On iki telli gitarın; akustik veya elektrogitar formunda olan iki türünde de 12 çelik tel vardır. Bu gitar 1920 ve 1930'larda popüler oldu. Rus gitarı; 18. yüzyılda ortaya çıktı, çingene gitarı olarak da anılır, 7 tellidir ve parmakla çalınır.

Günümüzde dünyada en yaygın müzik aleti olan gitarı ilk kullananlar Hititler oldu. Avrupalılar'ın geçmişte kullandığı lavtanın atası ise Orta Doğu kökenli ut idi.

Prof. Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü

Tarihte bugün

2 Mayıs 1952: Dünyanın ilk jet yolcu uçağı De Havilland Comet 1, Londradan Johannesburg'a uçtu